

Remissvar från FSR (Familjerättssociomernas riksförening) gällande betänkandet SOU 2017:6 Se Barnet!

Gemensam vårdnad, m.m

Utredningens förslag att det i bedömningen av vårdnadsfrågan ska fästas avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet anser vi är en förbättring än tidigare lydelse. Det är en önskvärd förflyttning av fokus från föräldrarnas (bristande) samarbetsförmåga till deras förmåga att ta gemensamt ansvar i frågor kring barnet. Vi hade dock gärna sett en bredare beskrivning av "ansvar", till att även inbegripa engagemang, närvaro och intresse för barnets situation. Kan en förälder inte beskriva hur den har detta, är det tveksamt om den har tillräcklig insyn i barnets liv för att ta ett gemensamt ansvar och fatta viktiga beslut med sin medförälder.

Vi anser även att det är bra att domstolarna föreslås få möjlighet att döma till gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja. Det bör användas med försiktighet men betonar ändå att det ska vara barnets bästa som avgör domstolens beslut, inte föräldrarnas yrkanden.

Vi saknar ett resonemang kring när en förälder har brister i sin föräldraförmåga som kan innebära att den gemensamma vårdnaden bör upphöra, exempelvis utifrån missbruk eller våld. Där hade vi önskat att utredningen hade utrett förutsättningarna att ställa större krav på föräldrar att förändra sin situation. Exempelvis genom att i ett interimistiskt beslut i barnets intresse utfärda krav på föräldern att uppvisa påbörjad behandling och resultat innan målet övergår till huvudförhandling och i avsaknad av detta frånta föräldern vårdnaden.

Samförståndslösningar

Utredningens förslag om informationsamtal innan föräldrar kan inlämna stämning till tingsrätten är god även om vi inte tror den har så stort genomslag gällande minskning av mål till tingsrätten som utredningen beräknar (10 %). Flerparten av föräldrarna som vänder sig till tingsrätten för beslut gör det med oro för sina barn, på grund av exempelvis missbruk, våld eller psykisk ohälsa hos medföräldern, där ett informationsamtal troligtvis inte förändrar kärandes inställning eller svarandes beteende. I dessa situationer är det heller inte lämpligt att sammanföra föräldrarna i ett gemensamt samtal, vilket kan innebära ytterligare påfrestningar för en redan utsatt förälder. I våra samarbetsamtal har de flesta kommuner i landet enskilda samtal med föräldrarna inför eventuella gemensamma. Detta i syfte att bland annat ställa frågor om förekomst av våld, missbruk, psykisk ohälsa eller andra omständigheter som talar emot gemensamma samtal. Vi har

därför övervägt att föreslå att informationssamtal likväl bör föregås av enskilda samtal. Det är oavsett av högsta vikt att handläggare screenar för våld genom minst telefonkontakt inför gemensamma samtal och alltid gör det tydligt i inbjudan till informationssamtal att det är möjligt att boka om det gemensamma samtalet till enskilda. Samtalen måste också utifrån sin karaktär hållas av en erfaren familjerättssekreterare, liksom utredningen föreslår.

Vi hade även önskat att stat och kommuner, på ett mer omfattande sätt, fick ansvar för att marknadsföra de möjligheter för samtal som redan finns, det vill säga samarbetsamtalen. Kommunerna borde samtidigt även förmås att anslå de resurser som krävs för att kunna tillhandahålla samarbetsamtal inom rimlig tid. Socialstyrelsens handbok rekommenderar att en första tid bör kunna ges inom två veckor efter ansökan. Ett oroväckande stort antal kommuner i landet har för närvarande köer på flera månader innan tid för ett första samtal erbjuds. Om kommunerna, som utredningen föreslår, även ska tillhandahålla informationssamtal (inom fyra veckor) riskerar föräldrar som faktiskt vill träffas för att försöka förbättra sitt samarbete genom samarbetsamtal få vänta än längre. Framgångsrika informationssamtal som leder till fortsatta samarbetsamtal, torde även det innebära ökade behov av resurser. Därav bedömer vi det orimligt att som utredningen föreslår att efterfrågan skulle kunna täckas med befintliga resurser.

Vi anser att det behöver förtydligas vilket ansvar familjerätten har för att kalla föräldrar till informationssamtal, det vill säga om en förälder inte är nåbar, bokar om eller av vid flera tillfällen eller om kontaktuppgifter inte går att finna. Vi anser att ansvaret ej bör sträcka sig längre än att erbjuda en tid för samtal. Kärande, som torde infinna sig för samtal, kan därigenom få sitt intyg utan dröjsmål.

Medlare

Vår erfarenhet överensstämmer med utredningens beskrivning av att medlare används mycket sällan och vi erfar att medlingen har olika framgång till stor del beroende på medlarens kompetens. Avsaknaden av kompetenskrav har även fått till följd att medlare som insats fått dåligt rykte och betraktas med stor skepsis. Familjemedling är en kvalificerad arbetsuppgift som ställer stora krav på utövaren. Vi anser att det är särskilt viktigt att domstolen, i bedömningen om medlarens lämplighet för uppdraget, undersöker medlarens erfarenhet och utbildning i samtal med barn och dennes kunskaper om barns utveckling och behov. Vår upplevelse är att flera medlare saknar detta. Vi förespråkar en obligatorisk utbildning, så som i exempelvis Norge och Storbritannien, som grundläggande krav för medlingsuppdrag.

Utredningen uttalar sig också om sekretessen kring familjemedling/samarbetsamtal. En förutsättning för att såväl familjemedling som samarbetsamtal ska kunna fungera på ett bra sätt är, precis som utredningen konstaterar, är att samtalen kan ske i en förtrolig

atmosfär. Vilket förutsätter konfidentialitet och sekretess kring dem. Detta är också ett grundläggande krav inom den internationella forskningen och etiken kring samarbetsamtal/familjemedling. Det bör i detta sammanhang också särskilt noteras att JO i sitt uttalande 2015-03-25, Dnr 4523-2013, uttalat sig om just detta rörande återrapportering till rätten kring samarbetsamtal som beslutats av domstol. Den svenska lagstiftningen har sedan samarbetsamtalen infördes tyvärr lämnat en möjlighet öppen för att kunna kalla in samtalsledare/medlare som vittnen i domstolen för att berätta vad som hänt i samtalen. Vilket vi från FSR:s sida vid flera tillfällen påtalat som en stor brist, då en uppenbar risk med detta är att samarbetsamtal/familjemedling blir ett dolt utredningsinstrument, vilket står i direkt konflikt med att samtalen ska vara omgärdade av sekretess och konfidentialitet. Det är också av stor principiell betydelse att samarbetsamtal och utredningar tydligt hålls isär. Om den nuvarande möjligheten att kunna kalla in samtalsledare/medlare som vittne kvarstår, kan vi inte säga till våra klienter att samtalen omges av sekretess och konfidentialitet, och att de därför kan tala fritt i samtalen. I så fall skall vi istället inleda samtalen med att säga till dem att de bör tänka noga på vad de säger, eftersom det inte finns någon sekretess kring samtalen. Detta strider inte bara emot grundläggande medlingsetik, utan är framför allt direkt kontraproduktivt om man vill ha framgångsrika samarbetsamtal/medlingssamtal. Vi föreslår därför att denna regel tas bort, eftersom den undergräver en av samarbetsamtalens/familjemedlingens viktigaste grundförutsättningar, och därmed direkt motverkar framgång i samtalen.

Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals

Vi står bakom utredningens förslag om att ändra ordalydelsen "barnets vilja" till inställning och åsikt men ser ingen betydande skillnad i praktiken. Vår upplevelse är att barn oftast inte vill ha ansvar för frågorna vårdnad, boende och umgänge. Det som de vill är att slippa bråk och att föräldrarna ska bestämma gemensamt. Barn är i en lojalitetskonflikt mellan, och i beroendeställning till, sina föräldrar. Vi ser det därför av större vikt att varken familjerettssekreterare eller domstolen förväntar sig, eller kräver, uttalanden från barn oavsett om det är en vilja, åsikt eller inställning som lagen anger. Därför motsätter vi oss ordval som att "höra" barn utan förespråkar att "samtala" med barn. Barn har alltid rätt att bli informerade, på en nivå som är begriplig för dem, och att detta förtydligas är absolut till barns bästa.

Utredningens förslag att barnsamtal ska kunna ske även utan vårdnadshavares samtycke är bra, särskilt då ena föräldern motsätter sig. När båda vårdnadshavarna motsätter sig samtal med barnet är det tveksamt och svårt att genomföra på ett för barnet bra sätt. Vi anser att det alltid bör vara familjerättens bedömning som avgör när samtal med barn är lämpligt, eftersom det är där kompetensen kring barn är störst, och att domstolen därför inte ska kräva barnsamtal.

Vi instämmer också i förslaget om att inte inrätta ett eget ombud för barnet i vårdnadstvister vid domstol. Det bör vara familjerättssekreterarnas uppgift att fullt ut vara de som företräder barnet bästa. Inrättandet av ytterligare en företrädare för barnet skulle dels kunna innebära tvister mellan ombudet och utredarna, dels är det också frågan hur många vuxna med uppgift att utröna barnets åsikter eller innersta vilja som barnet ska behöva träffa. Barnets bästa skulle möjligen komma än mer i fokus i den rättsliga processen om tiden mellan utredning och förhandling förkortas. Möjlighet för större delaktighet av utredaren som företrädare för barnets bästa finns även genom alternativa arbetssätt som "konflikt och försoning", eller genom att närvara vid förhandlingen som sakkunnig.

Risken för att barnet far illa

Vad gäller riskbedömningar noterar vi att MFoF nu fått ett nytt uppdrag av regeringen att ta fram ett underlag för dessa. Riskbedömningarna infördes i 2006 års vårdnadsreform, vilket nu är 11 år sedan. Vi kan bara hoppas att MFoF nu äntligen lyckas ta fram ett underlag inom rimlig tid. Vi saknar dock i just dessa utredningssammanhang ett förslag om sekretessbrytande regler även gentemot sjukvård och psykiatri. För oss familjerättssekreterare har det under alla år varit ett stort problem att inte utan samtycke från klienten kunna få ut uppgifter rörande behandlingar och diagnoser av psykisk ohälsa, vilket i förekommande fall ofta har helt avgörande betydelse för att utredaren ska kunna göra en sakligt grundad riskbedömning, och därav följande bedömning av barnets bästa.

Allvarligt våld i familjen – överflyttning av vårdnad

Vi delar utrednings förslag att barn behöver få möjlighet att tilldelas en tillfällig vårdnadshavare vid behov. Det bör vara mycket sällsynt att en förälder som dödat eller allvarligt skadat den andre föräldern inte fräntas vårdnaden, formuleringen "då bör domstolen tillfälligt kunna flytta över vårdnaden" framstår vag.

Barn och föräldrar med skyddade personuppgifter

Vi instämmer med utredningens förslag gällande barn och föräldrar med skyddade personuppgifter. Vi hade dock velat se ett tydligare ställningstagande gällande umgängesstöd när barn och/eller förälder har skyddade personuppgifter. Det bör aldrig åligga barn att upprätthålla skyddet för sin förälder under umgänge med sin andra förälder och därför är det nästintill omöjligt att genomföra umgänge under dessa förutsättningar. En förälder som inte tar ansvar för ett våldsamt agerande mot sin medförälder utsätter både barnet och dennes förälder för fortsatt våld om umgänge mellan barn och förälder fortsätter. Även om våldet inte sker fysiskt visar forskning exempelvis att barn känner rädsla för upprepat våld (latent våld), psykiskt våld genom kontroll och frågor om skolan/medföräldern/vänner och ekonomiskt våld genom att medföräldern måste tillgodose långa resor från den kommun de flytt till och till den

kommun där umgänge ska ske. Umgängesstöd ska endast tillsättas om umgänget kan övergå till "normalt" umgänge inom ett år, så upplever vi att få beslut om umgängesstöd ser ut idag. Umgängesstöd måste begränsas betydligt mer än vad som sker idag för att anses vara till barns bästa. Vi hoppas därför att denna fråga utreds närmare inom snar framtid.

Handläggningen av mål om vårdnad, boende och umgänge

Vi står bakom utredningens förslag på att en vårdnad- boende- och umgängesutredning bör genomföras inom fyra månader. Det är även ett bra förslag att domstolen ska upprätta tidsplaner men vi ser heller inget hinder för att även de ska tilldelas en tidsram.

Vi hade även velat se att utredningen gett domstolarna bättre förutsättningar att avvisa stämningar när det är inga eller mycket få nya omständigheter. Alltför många barn utsätts för upprepade domstolsprocesser och domstolarna behöver bättre förutsättningar att begränsa dessa föräldrar, både genom att avvisa mål, men också genom att oftare fatta slutliga beslut redan efter inhämtande av upplysningar utan att efterfråga ny utredning.

Vi noterar med stor tillfredsställelse att betänkandet föreslår förstärkta utbildningsinsatser för den personal som arbetar med familjerättsliga frågor inom kommunerna. Detta är något som är kraftigt eftersatt av kommunerna, särskilt i dessa tider av kris inom socialtjänsten, med stor personalomsättning och svårighet att rekrytera personal, vilket fått till följd att kommunerna hyr in konsulter av ytterst skiftande kvalitet för att kunna klara av den dagliga verksamheten. För domare tillhandahåller Domstolsakademien utbildningar i familjerätt men vi efterfrågar att det ska ställas krav på att domare genomgått dessa utbildningar innan de dömer i familjemål.

En avslutande fundering är avsaknaden av ett resonemang och/eller förslag om inrättande av särskilda familjedomstolar, med särskild kompetens och särskilda befogenheter, helt saknas i betänkandet. Vi tror att ett sådant alternativ vore värt att överväga, då de familjerättsliga frågorna inte bara kräver särskild kompetens utan också ett särskilt intresse och engagemang. Familjedomstolar skulle innebära specialutbildad personal och också möjligheter att kunna fatta särskilt anpassade beslut om olika och helst fler åtgärder anpassade till utsatta barn. Det skulle även innebära att den familjerättsliga processen blev mer likvärd oavsett var i landet barnet bor.

Efter genomgång med FSR's styrelse 2017-05-27

Malin Carlsson, styrelseledamot

Joakim Blom, ordförande